

یک روز در مدرسه‌ی آرامنه‌ی ارس

آموزش معلم دوران‌دیشی مدیر

سمانه آزاد
عکاس: اعظم لاریجانی

مدرسه‌ی ارس قدمتی بیش از ۶۰ سال دارد و یکی از مدارس قدیمی متعلق به هموطنان ارمنی ما در تهران است؛ مدرسه‌ای دخترانه که در دوره‌ی ابتدایی آن ۱۲۹ دانش‌آموز مشغول به تحصیل هستند و معلمانی شاد در کنار مدیر خود، **آنی مانوکیان**، مشغول خدمت‌اند. معلمان زحمت‌کشی که با وجود مشغله با مهربانی پذیرای ما شدند و از تجربه‌هایشان گفتند؛ تجربه‌هایی درباره‌ی ارزشیابی کیفی توصیفی، کتاب‌های جدید، روش‌های تدریس و پرورش خلاقیت دانش‌آموزان.

شناور و چندمعلمی، معلم ریاضی باید به همه‌ی جنبه‌های درس آشنایی کامل داشته باشد، چون هر فعالیت و تمرینی در کتاب هدف خاصی دارد. از آنجا که در این طرح آموزش تخصصی است، یادگیری هم بهتر صورت می‌گیرد ولی چون معلم‌های هر درس با دیگری فرق دارند، دانش‌آموزان که به معلم وابستگی عاطفی دارند، پذیرش معلمی دیگر برایشان کمی سخت است.» البته مشکل همیشگی کمبود وقت هم سر جای خود باقی است: «کتاب، دست‌ورزی‌ها و فعالیت‌های زیادی دارد که برای انجام دادن همه‌ی آن‌ها وقت زیادی صرف می‌شود.» این معلم معتقد است با وجود همه‌ی جنبه‌های مثبت کتاب‌های جدید، ارزشیابی نهایی پایه‌ی ششم سایه‌ی سنگینی

گفت‌وگوی ما با معلمان مدرسه‌ی ارس با توضیح درباره‌ی ویژگی کتاب‌های جدیدالتألیف و طرح چندمعلمی آغاز شد و به ارزشیابی توصیفی - که هنوز با مقاومت برخی خانواده‌ها و حتی معلم‌ها - روبه‌روست - و رابطه‌ی آن با خلاقیت دانش‌آموزان کشیده شد. **نجیبه حسنی** نخستین معلمی بود که در این باره سخن گفت. او که تدریس درس ریاضی پایه‌های چهارم تا ششم را در مدرسه‌ی ارس به عهده دارد، از مدرسان ریاضی شهر تهران هم بوده است. وی تدریس کتاب‌های ریاضی جدید دوره‌ی ابتدایی را نیازمند اشراف کامل معلم می‌داند: «در کتاب‌های جدید، سبک‌های یادگیری متفاوتی ارائه شده‌اند که آموزش آن‌ها نیازمند اشراف و تسلط کامل معلم است. به ویژه، در طرح

ورژیک طهماسیان
معاون هیئت آموزشی
شورای خلیفه‌گری
ارامنه

مانوکیان:
از آنجا که در تمام
دوره‌ی ابتدایی
ارزشیابی به شکل
کیفی توصیفی صورت
می‌گیرد، ملاک عملکرد
ما امتحان نهایی پایه‌ی
ششم نیست و نمی‌توان
فقط براساس آن نظر داد

بر آن انداخته است: «در سبک‌های جدید یادگیری، دانش‌آموز با الگویی‌هایی که باید انجام دهد، خود به نتیجه‌ی درس می‌رسد. الگوهای یادگیری افراد با هم متفاوت است و در روش جدید به این مهم توجه شده است، اما ارزشیابی پایانی کلاس ششم کمی کار را سخت کرده است. دانش‌آموزان از اول ابتدایی هیچ آزمون رسمی ندارند، اما در پایه‌ی ششم باید هم در آزمون رسمی و هم در آزمون مدارس خاص شرکت کنند. در واقع، بعد از شش سال ناگهان با آزمون سختی مواجه می‌شوند که تا به حال مشابه آن را تجربه نکرده‌اند.»

این سه پایه را به عهده بگیرند. در شورای معلمان اخیر، درباره‌ی ارزیابی این روش صحبت‌های زیادی کردیم تا بتوانیم برای سال تحصیلی آینده به‌طور جدی تصمیم بگیریم. اگر بخواهیم نکات مثبت این طرح را - که همان آموزش تخصصی است - در یک کفه‌ی ترازو قرار دهیم و نکات منفی را - که بروز مشکلات عاطفی میان دانش‌آموز و معلم است - در کفه‌ی دیگر، نمی‌توان گفت کدام کفه سنگین‌تر می‌شود. به همین دلیل، هنوز به نتیجه‌ی خاصی نرسیده‌ایم. بنابراین، از همکاران خواستیم موارد دیگری را که در تدریس با آن‌ها مواجه بوده‌اند بیان کنند تا به نتیجه‌ی دقیق‌تری برسیم.»

استانداردهای چندگانه در کلاس‌های چندمعلمی

نرجس خاتون حاتمی با ۲۶ سال سابقه‌ی تدریس، معلم پایه‌ی اول مدرسه است. به اعتقاد وی بهتر است در دوره‌ی ابتدایی دانش‌آموزان با یک معلم سروکار داشته باشند: «دوره‌ی ابتدایی دوره‌ی شناخت استعدادها و خلاقیت‌هاست. مثلاً ممکن است دانش‌آموزی در ریاضی استعداد داشته باشد و در بقیه‌ی درس‌ها توانایی چندانی نداشته باشد. در این صورت، فقط معلم ریاضی از این استعداد با خبر می‌شود و معلم دیگر بی‌خبر می‌ماند. خوشبختانه مدرسه‌ی ما کم‌جمعیت است و معلمان درباره‌ی دانش‌آموزان با هم گفت‌وگو می‌کنند، اما در مدارس پرجمعیت‌تر، معلمان فرصت ندارند استعدادهای دانش‌آموزان را به هم اطلاع دهند. به همین دلیل، وجود یک معلم در پایه‌های دوره‌ی ابتدایی این حسن را دارد که شناخت همه‌جانبه‌ی دانش‌آموزان اتفاق می‌افتد.»

همانگی معلمان در آموزش برخی از درس‌ها و مهم‌تر از آن مهارت‌های اجتماعی و نیز شیوه‌ی اداره‌ی کلاس از جمله نکاتی بود که **نسرین پورمصطفی** درباره‌ی کلاس‌های چندمعلمی به آن‌ها اشاره کرد. او که معلم پایه‌ی دوم است می‌گوید: «با توجه به تجربه‌ای که در این زمینه دارم، معتقدم پایه‌ی چهارم برای شروع چندمعلمی کمی زود است. چون هنوز دانش‌آموزان به معلم خود وابستگی عاطفی دارند و از یک معلم حرف‌شنوی بهتری دارند. ضمن اینکه معلمان یک پایه باید هماهنگی‌های لازم را داشته باشند. کلاس من در عین اینکه همیشه شاد و فعال است، اما نظم هم در

ارجحیت روش‌های جدید با وجود کمبود وقت

مهناز دوستی معلم علوم و علوم اجتماعی پایه‌های چهارم تا ششم این مدرسه است. وقتی حرف از روش‌های جدید تدریس به میان می‌آید، از این روش‌ها دفاع می‌کند: «کتاب علوم پایه‌ی چهارم آزمایش‌های خیلی زیادی دارد که به دلیل کمبود وقت، معلم نمی‌تواند همه‌ی آن‌ها را انجام دهد، به خصوص که دانش‌آموزان هم باید این آزمایش‌ها را تجربه کنند. من گاهی مجبور می‌شوم از دانش‌آموزان بخواهم آن‌ها را در منزل انجام دهند.»

امتحان نهایی ملاک ما نیست

البته در مدرسه‌ی ارس معیار ارزشیابی تنها آزمون نهایی پایه‌ی ششم نیست، **مانوکیان**، مدیر مدرسه، در این باره می‌گوید: «از آنجا که در تمام دوره‌ی ابتدایی ارزشیابی به شکل کیفی - توصیفی صورت می‌گیرد، ملاک عملکرد ما امتحان نهایی پایه‌ی ششم نیست و نمی‌توان فقط براساس آن نظر داد. به هر حال، دانش‌آموز برای اولین بار با امتحان رسمی و جدی مواجه می‌شود. به همین دلیل ممکن است نتواند آنچه را در کلاس آموخته است روی کاغذ بیاورد. بنابراین، من چندان بر نتایج این امتحان متمرکز نشده‌ام.»

درباره‌ی معیار نبودن امتحان نهایی پایه‌ی ششم در این مدرسه اتفاق نظر وجود دارد، اما طرح شناور موافق و مخالفانی دارد. مانوکیان در این باره توضیح داد: «ما از معلمان پایه‌های چهارم تا ششم درخواست کردیم به‌طور تخصصی تدریس یک درس برای

حاتمی:
وجود یک معلم
در پایه‌های
دوره‌ی ابتدایی
این لطف را
دارد که شناخت
همه‌جانبه‌ی
دانش‌آموزان
اتفاق می‌افتد

پورمصطفی:
معتقدم
پایه‌ی
چهارم
برای شروع
چندمعلمی
کمی زود
است

رابطه‌ی خلاقیت و ارزشیابی توصیفی

خلاقیت و ارزشیابی توصیفی در این مدرسه به هم گره خورده‌اند. معلمان این مدرسه معتقدند، در ارزشیابی توصیفی دانش‌آموز به یک روش محدود نیست و هر کس می‌تواند بنا بر علاقه‌ها و استعدادهای خود، آنچه را آموخته است بیان کند. این شیوه خلاقیت را در دانش‌آموزان بروز می‌دهد. حاتمی در این باره توضیح می‌دهد: «برخی از مدارس به تعاریف و اصول اهمیت می‌دهند و عجله دارند که دانش‌آموزان خیلی زود پیشرفت کنند، اما گاهی نشناختن دانش‌آموز، به ویژه در سه سال نخست دوره‌ی ابتدایی، باعث افت خلاقیت آن‌ها می‌شود. گاهی با فراهم کردن فرصت حرف زدن باعث رشد خلاقیت بچه‌ها می‌شویم. والدین و ما باید زمان‌هایی را به دانش‌آموزان اختصاص دهیم تا از خودشان برای ما بگویند. در همین حرف زدن‌هاست که گاهی ما از آن‌ها یاد می‌گیریم. با حرف زدن، بچه‌ها میزان رشد اجتماعی خود را نشان می‌دهند و ما آن‌ها را بهتر می‌شناسیم و در نتیجه می‌توانیم بهتر برنامه‌ریزی کنیم»

پورمصطفی هم در این باره می‌گوید: «من خلاقیت را در جشن یادگیری در دانش‌آموزانم دیدم. در این جشن، هر کس یک درس یا موضوع را انتخاب کرد تا با روشی که می‌خواهد آن را به دیگران آموزش دهد. واقعاً خلاقیت بچه‌ها را در ارائه‌هایشان دیدم و لذت بردم. به جنبه‌هایی از موضوع درس اشاره می‌کردند که شاید اصلاً در کلاس ذکر نشده بود، اما آن‌ها توجه کرده بودند. این جشن خود نوعی ارزشیابی توصیفی بود و دانش‌آموزان آموخته‌هایشان را پس می‌دادند، ولی چون احساس محدودیت نمی‌کردند، خلاقیتشان شکوفا شده بود. این خود تأییدکننده‌ی روش توصیفی است.»

حاتمی هم در تأیید سخنان همکار خود می‌گوید: «من طرفدار ارزشیابی توصیفی هستم و هر جا لازم باشد از آن دفاع می‌کنم. کار کردن با روش ارزشیابی توصیفی خستگی بیشتری دارد، اما شاید مسئولان مقصر باشند که بدون دادن آموزش‌های لازم از معلم می‌خواهند این روش را اجرا کنند. من اگر می‌توانم در این مدرسه به راحتی با این روش کار کنم، به

آن جایگاه خاص خود را دارم، ولی احتمال دارد همکار من نظر متفاوتی داشته باشد. در کلاس‌های چندمعلمی، برای دانش‌آموزی که باید مهارت‌های اولیه‌ی اجتماعی را یاد بگیرد، چندانگی ایجاد می‌شود و نتیجه‌ی دلخواه‌مان هم کسب نمی‌شود.»

تعدد مفاهیم یا عمق بخشی؟

حاتمی معتقد است تعدد مفاهیم کتاب‌های پایه‌ی اول باعث شده است عمق بخشی به آن‌ها کاهش یابد. او می‌گوید: «کتاب‌های درسی پایه‌ی اول خیلی خوب هستند، اما گاهی به نظر می‌رسد سن مخاطبان کتاب‌ها در نظر گرفته نشده است. در دوره‌ی ابتدایی، حق تقدم با آموزش مفاهیم است. برای آموزش مفاهیم اولیه، دست‌ورزی و زمان کافی، با توجه به سرعت دانش‌آموزان در این سن، لازم است تا مفهوم در ذهن آن‌ها جا بیفتد. در کتاب‌ها مفاهیم زیادی گنجانده شده است، در حالی که باید عمیق شدن مفاهیم مهم باشد نه تعداد آن‌ها. در دوره‌ی ابتدایی، دانش‌آموزان بعد از یادگیری مفاهیم باید آن‌ها را به زنجیره تبدیل کنند و اصول را یاد بگیرند و پس از آن به یادگیری تعاریف برسند. در نگارش کتاب‌ها، باید پلکانی بودن مراحل یادگیری به صورت مفاهیم، اصول و تعاریف توجه شود. به ویژه، انباشتنی در سه سال نخست دوره‌ی ابتدایی باعث افت خلاقیت دانش‌آموزان می‌شود.»

حاتمی معتقد است، رقابت‌های میان مدارس گاهی افت خلاقیت را در دانش‌آموزان تشدید می‌کند: «رقابت‌های پنهان برخی از مدارس باعث شده است آنان فقط بخش تعاریف و اصول را پرورش دهند، بدون آنکه حواسشان به این نکته باشد که آیا دانش‌آموز مفاهیم را آموخته است یا نه؟ این خطری است که متوجه‌ی نسل آینده می‌شود. بنابراین، باید مفاهیم کمتر ولی با عمق بیشتری را در کتاب‌های دوره‌ی ابتدایی جای دهیم.»

اما برای عمق بخشیدن به همین تعداد از مفاهیم باید چه کرد؟ حاتمی در این زمینه از خانواده‌ها کمک می‌گیرد: «من برای مادران هم کلاس‌هایی برگزار می‌کنم و مفهوم آموزی را به آن‌ها آموزش می‌دهم. در واقع، در قالب بازی و کار خانه‌داری خودشان به آن‌ها آموزش می‌دهم. به این ترتیب، کمبود وقت را جبران می‌کنم.»

حسنى:
در كتاب‌هاى
جديد سبك‌هاى
يادگيرى متفاوتى
ارائه شده‌اند كه
آموزش آن‌ها
نيازمند اشراف و
تسلط كامل معلم
است

مهناز دوستى
آموزگار پايه
چهارم

هفتم كه دانش‌آموزان بايد با نظام نمره‌دهى ارزشيابى شوند، مشكلاتى به وجود مى‌آيد، چون نمى‌توانند خود را با نظام نمره‌دهى تطابق دهند. بنا بر اين، چه بهتر كه بعد از پايه ششم هم اين نوع ارزشيابى اجرا شود.»

آموزش معلمان پيش‌زمينه‌ى اجراى صحيح طرح‌ها

معلمان مدرسه‌ى ارس با وجود آگاهى از كم و كاستى‌هاى طرح چند معلمى، ارزشيابى توصيفى، كمبود وقت، حجم زياد كتاب‌ها و... با يارى مدير خود توانسته‌اند به درك مناسبى از چرابتى اين طرح‌ها و نيز نحوه‌ى صحيح اجراى آن‌ها دست يابند.

حسنى هم اقدامات مدير مدرسه را در ارائه‌ى آموزش‌هاى لازم به معلمان مهم مى‌داند: «بسيارى از مديران گمان مى‌كنند نبايد برخى هزينه‌ها در مدرسه صورت گيرد. اما در مدرسه‌ى ما وقتى قرار است طرح جديدى اجرا شود، مدير مدرسه حتماً كارشناسى را به مدرسه دعوت مى‌كند تا ما آموزش‌هاى لازم را دريافت كنيم و طرح به‌طور ناقص اجرا نشود. براى همى دانش‌آموزان و مجموعه‌ى مدرسه اين وقت و كار مثبت انجام مى‌گيرد و هيچ موضوعى در مدرسه رها نمى‌شود. در صورتى كه برخى از مدارس، به بهانه‌ى صرفه‌جويى اين كار را انجام نمى‌دهند. در حالى كه هزينه‌هاى اين‌چنينى براى معلمان و دانش‌آموزان سرمايه‌گذارى بلند مدت است.»

شايد اين موفقيت‌ها به اين اعتقاد آنى مانوكيان بر مى‌گردد كه: «من همواره معتقد بودم، بايد چيزى بدهم تا چيزى دريافت كنم. تا زمانى كه معلمان در باره‌ى طرح‌ها پيش‌زمينه‌ى نداشته باشند، طلب كردن كار بيهوده‌اى است. ما بايد به هر نحوى آموزش‌هاى لازم را به معلمان بدهيم تا آن‌ها بتوانند ارائه‌ى مناسب و كاملى داشته باشند.»

در پايان ميزگرد با معلمان مدرسه‌ى ارس - يا به قول خودشان معلمان شاد - آنى مانوكيان مدير مدرسه، ما را مأمور كرد تا از جانب ايشان از مسئولان آموزش و پرورش تشكر كنيم. تشكرى بابت اينكه آموزش و پرورش كشور، ميان اين مدرسه كه به ارامنه و اقليت كشور تعلق دارند، با ديگر مدارس، تفاوتى قائل نمى‌شود.

دليل وجود مديرى كارآمد در مدرسه است. خانم مانوكيان بارها و بارها كارشناسان و استادانى را به مدرسه دعوت كرده است تا ما اشكالاتمان را برطرف كنيم. به نظر مى‌آيد، آموزش و پرورش ابتدا بايد مديران را آموزش دهد، به طورى كه همه اين نوع ارزشيابى را باور كنند.»

حسنى نيز استفاده از روش‌هاى گوناگون حل مسئله در کنار ارزشيابى توصيفى را باعث يادگيرى بهتر و محدود نشدن دانش‌آموزان مى‌داند: «در كتاب‌هاى درسى دوره‌ى ابتدايى (تا پايه‌ى چهارم) از روش‌هاى گوناگون حل مسئله كه **جورج پوليا** پيشنهاده داده استفاده شده است. به اين ترتيب، اگر دانش‌آموزى با يكى از روش‌ها متوجه مفهوم نشد، راه‌هاى ديگرى وجود دارند كه بايد آن‌ها را آزمود. راهبردهاى حل مسئله به دانش‌آموزان كمك مى‌كند، اما ما بايد حوصله داشته باشيم و آن‌ها را آموزش دهيم. حتى در كتاب‌هاى دوره‌ى ابتدايى به اين موضوع توجه شده است كه بعد از دست‌ورزى، دانش‌آموز توضيح دهد چه كرده و چه نتيجه‌اى گرفته است. سپس بايد همين نتيجه‌گيرى را بنويسد. در اين مرحله، بايد ابتدا به مفهوم مورد نظر فكر كند و بعد آن را بنويسد. اينجاست كه هر دانش‌آموز مى‌تواند سبك خود را بروز دهد. اما وقتى ارزشيابى نمره‌اى باشد، دانش‌آموز آزادى ندارد و فقط به يك شيوه محدود مى‌شود.»

مانوكيان هم وجود نيروى انساني كارآمد در نتيجه‌بخشى ارزشيابى توصيفى را مهم ارزيابى مى‌كند: «ارزشيابى كيفى توصيفى خيلى خوب است، به شرطى كه نيروى انساني كارآمدى آن را اجرا كند؛ نيروى كه وجدان كاري داشته باشد. ما تا پيش از اين سنجشى به نام امتحان از دانش‌آموز داشتيم و ملاك عملى وجود داشت. بنا بر اين، اگر معلمى كم‌كارى مى‌كرد، نتيجه‌ى آن را در نمرات دانش‌آموزان مى‌ديديم. ارزشيابى توصيفى اين امكان را گرفته است، اما اگر معلمان خوبى داشته باشيم نتيجه را در پيشرفت همه‌جانبه‌ى دانش‌آموزان مى‌بينيم. خوشبختانه، همكاران ما در مدرسه اين ارزشيابى را به درستي اجرا مى‌كنند، اما هنوز مقاومت و سؤال‌هاى خانواده‌ها وجود دارد. از سوى ديگر، در پايه‌ى